

KASTEL LUKŠIĆ, oltar Bl. Arnira u župnoj crkvi, djelo Jurja Dalmatinca

U drugoj pol. XIX. st. objavljene su topografske karte u razmjeru 1 : 25 000. To je ujedno i vrijeme kada je kartografska umjetnost, koja je u prošlosti dala mnoga djela izuzetne lik. vrijednosti, definitivno zamijenjena kartografskom egzaktnošću.

LIT.: L. Donati, Martino Rota, ASD, 1927, 2. — R. Almagia, *Intorno all'opera cartografica di Natale Bonifazio*, ibid., 1933, 14. — M. Vanino, O postanku zemljovida Hrvatske od Stjepana Glavača, *Hrvatski geografski glasnik*, 1939, 8—10. — T. Peruško, Kartograf Ivan Klobučarić, *Geografski glasnik*, 1958, 20. — A. Depoli, Il cartografo Giovanni Clobucciarich-Clobuciarus, *Pagine Istriane* (Trieste), 1958, 32. — G. A. Škrivanić, *Monumenta Cartographica Jugoslaviae*, I i II, Beograd 1974. i 1979. — M. Marković, Razvatak kartografskih upoznavanja današnjih jugoslavenskih zemalja, I, Zagreb 1975. — Isti, *Geografska bibliografija Jugoslavije*, I i II, Zagreb 1978. i 1980. — Isti, Napredak na kartama Hrvatske tijekom 19. stoljeća, *Zbornik II simpozija iz povijesti znanosti*, Zagreb 1980. — A. Pandžić, *Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske*, Zagreb 1988. — *Granice Hrvatske na zemljovidima* (katalog), Zagreb 1992/93. — M. Mirković, *Descriptio Croatiae...*, Zagreb 1993. Mi. Ma.

KÄSSMANN (KÄHSSMAN, KÄSZMAN), Josip, kipar (Beč, 3. IX. 1784 — Fischau, Donja Austrija, 18. I. 1856). Sin je kipara Franje kod kojega počinje učiti, a potom nastavlja školovanje na Akademiji u Beču. U Rimu 1826—29. radi pod mentorstvom danskoga kipara B. Thorvaldsena. Ostavio je veći broj kipova i reljefa s mitološkim ili religioznim motivima. K. pripada posljednjim predstavnicima bečkoga klasicizma.

Po narudžbi i ideji biskupa Haulika, izradio je 1846. i 1847. tri skulpture za perivoj Maksimir: *Žetelicu* (uništena), *Dječju grupu* (Muzej grada Zagreba) i *Napuljskog ribara* (Maksimir).

LIT.: J. Lachner, O stogodišnjici maksimirskeg perivoja, *Kähssmannove maksimirske statue*, *Katolički list*, 1943, 33. — I. Gostl, Josip Kähssmann i maksimirske skulpture, *ČIP*, 1989, 7—8. — O. Maruševski i S. Jurković, Maksimir, Zagreb 1991, str. 54. — I. Gostl, *Zagrebački perivoji i promenade*, Zagreb 1994. Ig. G.

KASSOWITZ-CVIJIĆ, Antonija, književnica (Zagreb, 16. I. 1865 — 18. XII. 1936). Učiteljsku školu svršila u Beču. Bila je učiteljica u Zagrebu. Objavljivala je članke i studije i iz lik. umjetnosti u listovima i časopisima (*»Jutarnji list«*, *»Obzor«*, *»Hrvatsko kolo«*).

BIBL. (lik. umjetnosti): *Vjekoslav Karas, prvi ilirski slikar*, Zagreb 1929; *Ferdo Quiquerez*, Zagreb 1931; *Prve javne pozornice u Zagrebu god. 1780, 1788*, Zagreb 1933.

KASTAV, gradić u Istri, SZ od Rijeke, smješten na starome putu Rijeka—Trst. Na mjestu prapovijesne gradine (prapov. nekropola u uvali *Mišinci*) razvilo se u sr. vijeku središte komune kojoj su pripadali Veprinac i Mošćenice. Grad s municipalnom upravom imao je u XVI. st. hrvatskim jezikom pisani statut. U Kastvu su djelovali popovi i notari glagoljaši. Bio je opasan još djelomično očuvanim zidinama i kulama. Utvrđena gradska vrata nalazila su se na juž. prilazu gradu. Ispred njih je bio trg s bastionom (*Fortica*) i gradskom ložom iz 1571, obnovljenom 1825. Na trgu je i mala barokna crkva. Unutar grada na glavnu se ulicu, koja vodi od vrata prema župnoj crkvi i utvrdi *Žudiki*, nadovezuje niz poprečnih prolaza i uličica koje oblikuju nekoliko insula. Fortifikacijski sustav čine djelomice i kuće izgrađene na zap. i juž. zidinama. U samome gradu, na trgu *Lokvina* gdje se nekoć odvijao javni život, nalaze se cisterna s natpisom (1666), nekađanja kapetanova rezidencija (gospoštijski dvor — danas škola), te gotička crkva Sv. Trojstva iz XV. st. Trobrodna barokna župna crkva Sv. Jelene iz 1709. ima odijeljen zvonik iz 1724. U njoj su vrijedni barokni oltari i krstionica iz XVIII. st., te korske klupe iz XVII. st. U Kastvu su ruševine nedovršene trobrodne isusovačke barokne crkve iz XVIII. st. (*Crekvina*), a u okolici niz srednjovj. crkva romaničkoga tlocrta s polukružnim apsidadama.

LIT.: I. Dorčić i M. Tomašić, *Kastav i Kastavština u prošlosti i sadašnjosti*, Samobor 1931. — R. Matejčić, *Graditeljsko nasljeđe Kastva*, *Zbornik kastavštine*, II, Rijeka 1981. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, *Barok*. Ma. Š.

KASUMOVIĆ, Oleg, scenograf (Zagreb, 11. II. 1942). Nakon studija teatrologije u Kölnu diplomirao na Akademiji u Düsseldorfu (1969). Od 1970. radi pretežno u Hrvatskome narodnome kazalištu u Zagrebu. Sceni daje funkciju dramaturškoga izraza, ravnopravnu s režijom. Važniji su mu radovi: M. Feldman, *Vožnja* (1970); M. Krlježa, *Leda* (1972); M. Gorki, *Na dnu* (1974); U. Giordano, *André Chénier* (1976).

LIT.: *Repertoar hrvatskih kazališta, 1840—1860—1980*, I, II, Zagreb 1990.

P. C.

KAŠIĆ, selo SZ od Benkovca; spominje se u srednjovj. ispravama. Na više lokaliteta otkriveni su arheol. nalazi. Na položaju Manastirine ostaci starohrv. crkve kružna tlocrta sa šest apsida, sagrađene na ostacima ant. arhitekture, kojoj je poslije dograđeno predvorje i druge zgrade; oko crkve je groblje. Na Glavčurku grobovi iz VI. st. te starohrv. groblje od VIII. st. do kasnoga sr. vijeka. Na položaju Razbojine starohrv. groblje iz VIII. st. Na Maklinovu brdu starohrv. groblje (VIII—IX. st.) i primjeri pokapanja pepela u keramičkim posudama. Na Čerincu ostaci romaničke crkvice, na Gredama groblje (IX—XIV. st.) a na položaju Drače kasnosrednjovj. groblje.

LIT.: S. Ginjača, *Trogodišnji rad Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika*, SHP, 1960, 7. — D. Jelovina, *Ranosrednjovjekovna nekropola na »Razbojinama« u selu Kašiću*, ibid., 1968, 10. — D. Vrsalović, *Srednjovjekovno groblje na »Gredama« u selu Kašiću*, ibid. — J. Belošević, *Die ersten slawischen Umengräber auf dem Gebiete Jugoslawiens aus dem Dorfe Kašić bei Zadar*, *Balkanoslavica*, 1974, 1. I. Pet.

KAŠINA, selo nedaleko od Zagreba. Crkva Sv. Petra nalazi se na uzvisini iznad stare ceste koja vodi iz Prigorja u Zagorje. Spomenuta je u ispravi iz 1217. U južnom zidu ugrađeni su ostaci rim. zida i zazidani romanički i gotički prozori. Crkva je bila pregrađivana u više navrata i barokizirana (1795).

LIT.: L. Dobronić, *Po starom Moravcu*, Zagreb 1979.

KAŠPAR-STRANIĆ, Lidija, slikarica (Slavonski Brod, 11. VI. 1923). Diplomirala na Akademiji u Zagrebu 1949 (M. Tartaglia). Njezini radovi, izrazite tonske analitičnosti, pripadaju geometrijskoj apstrakciji. Trodimenzionalni geometrijski oblici pojavljuju se u čvrsto povezanu konstruktivnome sustavu, često s naglašenom prostornom dubinom (*Prostori u crvenom*, 1972; *Simetrija u zelenom*, 1975; *Megalopolis*, 1987; *Kristali*, 1991). Izdala je grafičku mapu *Prostori* (Zagreb 1976). Samostalno izlagala u Zagrebu (1973, 1978, 1982, 1987, 1989), Sisku (1974), Mariboru (1975), Rijeci (1976, 1986), Vinkovcima (1983) i Karlovcu (1983). Suradivala na opremi zgrada javne namjene (Osmogodišnja škola »Grof Janko Drašković« u Vrapču i Fakultet fizičke kulture u Zagrebu, Sportski i kulturni centar u Kutini). LIT.: Z. Poznić, Lidija Kašpar-Stranić (katalog), Zagreb 1978. — R. Putar, Lidija Kašpar-Stranić (katalog), Zagreb 1982. — Isti, Lidija Kašpar-Stranić, Zagreb 1989. V. El.

KAŠTELA, zajednički naziv za sedam naselja u priobalnomu predjelu od Solina do Trogira. Gornja Kaštela: Sućurac, Gomilica, Kambelovac. Donja Kaštela: Lukšić, Kaštel Stari, Kaštel Novi, Štafilić. Kaštelima pripadaju i plodna polja do padina Kozjaka.

U antičko doba važan poljoprivredni predio Salone i Traguriuma, s brojnim ladanjskim vilama; u vrijeme cara Klaudija (← 10 – 54) zemlja je centurijacijom podijeljena veteranima. Poč. VII. st. Kaštelansko polje naseljavaju Hrvati, stvarajući naselja podno Kozjaka, a poslije postaje kraljevski posjed Trpimirovića, sa sjedištem u Klisu i gospodarskim dvorima u Bijaćima. U vrijeme provala Turaka (XV/XVI. st.) splitski i trogirski posjednici kaštelanskih imanja osnivaju utvrđene građevine na obali, oko kojih se zbog sigurnosti nastanjuju stanovnici sela podno Kozjaka. Tako se napuštaju i postupno potpuno ruše stara naselja pod Kozjakom: Smoljevac, Sućurac, Gajine, Kozice, Selišća, Kruševik, Ostrog, Šušnjari, Radun, Špiljan, Žestinj, Seline, Bijaći i Babe.

Prvi kaštel uz more, *Kaštel Sućurac* sagradio je na svojem posjedu splitski nadbiskup A. Gualdo 1392, obnovio ga i proširio nadbiskup B. Averoldo 1488, a konačni oblik dao nadbiskup B. Zane 1510. Kaštel se sastoji od ostataka najstarije kule, ograđena dvorišta i utvrđene gotičke palače-ljetnikovca. U stambene kuće Kaštel-Sućurca uzidani su brojni ant. građevni ulomci i natpisi. Na mjestu starijega naselja na brdu nalazi se crkva Sv. Jurja od Putalja, na koju se odnosi povelja s darovnicom knezova Trpimira (852) i Mutimira (892) što se čuva u župnoj crkvi, kao i zaobljeni nadvratnik, jedan od najstarijih srednjovj. kamenih natpisa u Dalmaciji iz VII/VIII. st.

Kaštel Gomilica sagradile su u prvoj pol. XVI. st. splitske benediktinke na posjedu (Pustica) koji im je 1078. darovao kralj Zvonimir. Tu su 1160. posvetile romaničku crkvicu Sv. Kuzme i Damjana na temeljima ant. građevina i ranokršč. bazilike s grobljem sarkofaga. Poč. XVI. st. podignut je na otočiću kaštel za obranu od Turaka, a gradili su ga domaći graditelji. U naselju se nalazi barokna crkva Sv. Jere, a u novoj župnoj crkvi je oslikano drveno raspelo, rad F. Bakotića (XVIII. st.).

Kaštel Kambelovac podigla je splitska plemićka obitelj Cambi 1589. Bio je okružen morem, ali je kasnijim nasipanjem spojen s obalom. Na obali se nalazi utvrđena kuća braće Cambi iz XVI. st. a usred naselja cilindrična kula i palača s bogatim renesansnim balkonom.

Kaštel Lukšić sagradila je trogirski plemićka obitelj Vitturi krajem XV. st. Ima oblik velike utvrđene renesansne palače-ljetnikovca, nekada okružene morem, a danas spojene s kopnom. U sredini je dvorište s renesansnim trijemovima. Stara župna crkva iz 1515. je gotičko-renesansnoga stila (majstor Ivan Rudičić). U novu župnu crkvu prenesen je u prošleme stoljeću oltar Bl. Arnira iz istoimenoga splitskoga samostana, rad Jurja Dalmatinca (1445). Z od naselja nalaze se ostaci *Kaštel Rušince* što ga je 1482. podigao Trogirani Mihovil Rosani, a do njega je crkva s grobom legendarnoga para Miljenka i Dobrile. — U polju se nalazi crkva Sv. Jurja iz IX. st. a na mjestu nekadašnjega sela Ostroga crkva Sv. Jere iz XII. st.

Kaštel Stari sagradio je trogirski humanist, pisac i vojskovođa Koriolan Čipiko 1481; nakon požara obnovljen je 1492. S morske strane izgleda poput ljetnikovca, a u sredini je dvorište s trijemom. U naselju se nalazi renesansna crkva Sv. Josipa i barokna župna crkva. S od naselja, na vrhu Kozjaka, nađeni su ostaci prapov. kružnih zidina i srednjovj. crkva Sv. Ivana od Birnja.

Kaštel Novi sagradio je 1512. Pavao Čipiko, nećak Koriolanov. Ima oblik samostalne kule. Renesansna crkva Sv. Roka iz 1586, gradska loža (XVIII. st.) i toranj sa satom, važnije su građevine toga naselja.

Kaštel Štafilić nazvan je prema prvom vlasniku Trogirani Stjepanu Štafileu koji je sagradio kaštel na otočiću i pomičnim mostom povezoao ga s kopnom. Očuvana je kula, renesansna utvrđena zgrada a u mjestu kaštel obitelji Pera. Župnu crkvu renesansno-baroknoga stila iz XVIII. st. sagradio je Ignacije Macanović. Z se nalazi nedovršena kula Nehaj, koju su započeli graditi Trogirani Lodi (1548), a poslije je došla u posjed splitske obitelji Papalića. Na položaju gospodarskoga dvora hrv. vladara Trpimirovića u → *Bijaćima* nalaze se ostaci crkvice Sv. Marte.

LIT.: D. Pavlov i I. Vuletin, Iz povijesti Kaštela, Šibenik 1916. — G. Novak, Kaštela, Almanah Jadranske straže, (Beograd) 1927. — M. Perojević, Postanak Kaštela, Sarajevo 1934. — F. Ivasović, Kaštel-Stari, Split 1940. — K. Cicarelli, Vitturijev utvrđeni dvorac u Kaštel-Lukšiću, Prilozi — Dalmacija, 1963. — D. Kečkemet, Kaštelanska rivijera, Beograd 1966. — V. Omašić, Sukobi trogirskih zemljoposjednika i kaštelanskih težaka za vrijeme mletačke vlasti, Jugoslavenski historijski časopis, (Beograd) 1974, 3–4. — Isti, Petstota obljetnica postanka Kaštela, Kulturna baština, 1976, 5–6. — D. Kečkemet, Kaštel Sućurac, Split 1978. — V. Omašić, Topografija Kaštelanskog polja, Split 1978. — I. Babić, Prostor između Trogira i Splita, Trogir 1984. — Kaštel-Sućurac 600. obljetnica, Split 1992. D. Kt.

KAŠTELANČIĆ, Ante, slikar (Podstrana kraj Splita, 17. VIII. 1911 — Split, 15. IV. 1989). Završio je Obrtno-tehničku školu u Splitu (E. Vidović)

KAŠTEL GOMILICA

i polazio Kunstgewerbeschule u Münchenu 1926–30. Diplomirao je na Akademiji u Zagrebu 1936 (Lj. Babić). Usavršavao se u Parizu kod A. Lhotea 1937/38. Bio je profesor na Školi primijenjene umjetnosti (1947–58) i na Višoj pedagoškoj školi u Splitu (1958–76). U njegovim ranim radovima prevladava temperamentan kolorit u tragu Van Goghova i Jobova pastoznoga namaza boje (*Moj otac*, 1939; *Mrtva priroda*, 1942; *Ribari moga kraja*, 1942). Oblici se postupno smiruju i zatvaraju u cjeline mediteranske evokacije i ugodaja (*Motiv s otoka*, 1949; *Maestral*, 1951; *Materinstvo*, 1954), a potom se obrisi i konstrukcija kompozicije grafički naglašavaju snažnim crnim linijama (*Mali trag*, 1955; *Murve*, 1958). U posljednjemu razdoblju slika dinamične motive jedrenjaka s postupnim prihvaćanjem nefiguracije u traženju sklada boje i motiva (*Spuštena jedra*, 1970; *Jedra u predvečerje*, 1972; *Pulena*, 1985). Samostalno je izlagao u Zagrebu (1940, 1972, 1977, 1986), Splitu (1964, 1973, 1981), Šibeniku (1970, 1975), Zadru (1970, 1982). Retrospektivna izložba priređena mu je u Splitu 1981.

LIT.: B. Vižintin, Ante Kaštelančić, Zagreb 1961. — I. Zidić, Slikar Ante Kaštelančić, ŽU, 1967, 5. — D. Kečkemet, Ante Kaštelančić, ibid., 1968, 7–8. — V. Rimondo, Ante Kaštelančić, u knjizi: Oblici i slova, Split 1979. — T. Lalin, Ante Kaštelančić, Zagreb 1986. D. Kt.

KATANČIĆ, Matija Petar, arheolog, povjesničar i književnik (Valpovo, 12. VIII. 1750 — Budimpešta, 24. V. 1825). Studirao filozofiju i teologiju u Budimpešti; franjevac. Profesor gimnazije u Osijeku (1779) i Zagrebu (1789), te arheologije i numizmatike na sveučilištu u Budimpešti. Istraživao rim. spomenike u Panoniji. Veliku važnost imaju njegovi radovi s područja ant. geografije i epigrafike. Jedan od prvih arheologa svoga vremena.

BIBL.: *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta*, Osijek 1782; *In veterem Croatorum patriam indagatio philologica*, Zagreb 1790; *Specimen philologiae et geographiae*

A. KAŠTELANČIĆ, *Jedra u predvečerje*

